

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

“ ___ ” _____ 20__ __ р.

ВИПУСКНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавра

зі спеціальності «Фінанси і кредит»

за темою:

«Фінансові ресурси місцевих бюджетів та особливості їх формування в умовах місцевого самоврядування»

Виконавець

студент ЦЗФН

Гарлицький Антон Олександрович

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник

К.е.н.

(науковий ступінь, вчене звання)

Волкова Оксана Георгіївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Одеса 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти фінансових ресурсів місцевих бюджетів.....	6
1.1. Сутність та функції фінансових ресурсів місцевих бюджетів.....	6
1.2. Класифікація фінансових ресурсів місцевих бюджетів	12
1.3. Організаційно-правові засади формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів України	16
РОЗДІЛ 2. Оцінювання фінансового забезпечення місцевих бюджетів України	22
2.1. Оцінювання впливу фінансової децентралізації на рівень фінансового забезпечення місцевих бюджетів України	22
2.2. Оцінювання ролі неподаткових надходжень місцевих бюджетів у формуванні фінансових ресурсів місцевих бюджетів України	32
2.3. Оцінювання фіскальної ефективності податкових надходжень місцевих бюджетів України	37
РОЗДІЛ 3. Проблемні питання та напрямки вдосконалення фінансового забезпечення місцевих бюджетів України	44
3.1. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення місцевих бюджетів	44
3.2. Проблемні питання формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів України	50
3.3. Шляхи вдосконалення фінансового забезпечення місцевих бюджетів України	56
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	67

ВСТУП

В умовах, коли державна фінансова політика спрямована на збільшення самостійності регіонів, особливої актуальності набувають питання фінансової самодостатності місцевих бюджетів, а також впорядкування міжбюджетних відносин, розмежування повноважень між державою і місцевим самоврядуванням та функціональна градація регіональних видатків. Забезпечення фінансової стійкості та незалежності місцевих бюджетів висувають нові вимоги до формування та використання їх фінансовими ресурсами.

Місцеві бюджети є фундаментом всієї бюджетної системи держави, ефективно функціонування якої вплинути на рівень фінансової безпеки держави.

Від рівня фінансового забезпечення залежить рівень розвитку місцевих бюджетів та територіальних громад, здатності останньої задовольняти потреби мешканців у суспільних благах на належному рівні. Вирішення цих важливіших проблем є складовою частиною загальної концепції соціально-економічного розвитку країни.

Сучасна бюджетна політика України формується в умовах реформування усіх сфер економічної системи, що потребує удосконалення механізмів фінансового забезпечення місцевих фінансів, зміни відносин центральної влади з місцевою владою, розроблення інструментів залучення фінансових ресурсів до місцевих бюджетів, вдосконалення законодавства відповідно до норм країн Євросоюзу. Мінливі умови економічного середовища вимагають постійного адекватного реагування на внутрішні та зовнішні чинники впливу на стан місцевих бюджетів. Обрання Україною Європейського вектору розвитку зумовлює необхідність адаптувати існуючі практики в країнах ЄС з оглядом на національні економічні інтереси України.

Слід визнати, що в сьогоденні питанню розширенню самостійності місцевих територіальних громад приділяється значяна увага держави, разом з тим, залишаються невирішеними такі проблеми як нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів, недосконалість механізму міжрегіонального перерозподілу державних доходів; висока централізація управління місцевими бюджетами, відсутність чіткого розподілу компетенції щодо вирішення конкретних завдань між центральними органами влади і органами місцевого самоврядування; існування протиріч в нормативно-законодавчій базі, що регулює формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів. Зазначене актуалізує проблему фінансових ресурсів місцевих бюджетів.

Питання місцевих бюджетів та фінансових ресурсів місцевих бюджетів, зокрема, постійно знаходяться в центрі уваги наукових дослідників та практичних працівників. Так, проблемами місцевих бюджетів присвячені праці вчені О. Кириленко, В. Кравченка, І. Луніної, К. Павлюк, Ю. Пасічника, В. Федосова, І. Чугунова та інш.

Разом з тим, структурні зміни в економічній сфері держави, посилюють актуальність дослідження ролі фінансових ресурсів у забезпеченні фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Метою роботи є дослідження особливостей процесу формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів України в умовах місцевого самоврядування.

Задля досягнення поставленої мети було вирішено наступні завдання:

- розкрити економічну природу фінансових ресурсів місцевих бюджетів;
- розкрити організаційно-правові засади формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів України;
- проаналізувати трансформації фінансового забезпечення місцевих бюджетів України;

- визначити проблемні питання формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів України в контексті фінансової децентралізації;

- визначити та систематизувати заходи вдосконалення фінансового забезпечення місцевих бюджетів України.

Об`єктом дослідження є процес формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів України.

Предметом дослідження є організаційні та економічні відносини в щодо формування фінансових ресурсів місцевих бюджетів України.

Методами дослідження: методи теоретичного узагальнення (дослідження сутності фінансових ресурсів), аналізу та систематизації (визначення проблемних питань на векторів вдосконалення фінансового забезпечення місцевих бюджетів України).

Інформаційною базою роботи є: Бюджетний кодекс України, нормативні акти Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України, звітність Державної казначейської служби України, Державної фіскальної служби України, навчальні посібники та підручники, монографії, наукові періодичні видання, аналітичні записки з питань місцевих бюджетів.

Робота складається зі 71 сторінки друкованого тексту, містить 13 таблиць, 17 рисунків, перелік використаної літератури налічує 47 джерел.

ВИСНОВКИ

1. У науковій літературі фінансові ресурси місцевих бюджетів визначаються як сукупність грошових коштів, що створені на певній території та використовуються на її економічний та соціальний розвиток. Вони характеризують фінансовий потенціал, тобто можливість місцевих органів влади у проведенні фінансування витрат з метою отримання економічного та соціального ефекту.

2. Науковцям здійснюються класифікація фінансових ресурсів місцевих бюджетів за різними ознаками: залежно від місця утворення, від періодичності надходження, від характеру надходження, за характером формування, за ступенем та методом перерозподілу, за напрямками розподілу, за методом розрахунку. Одним з важливіших з точки зору управління, аналізу та здійснення фінансового контролю за фінансовими ресурсами місцевих бюджетів є бюджетна класифікація яка передбачає формування фінансових ресурсів за рахунок податкових і неподаткових надходжень, трансфертів та доходів від операцій з капіталом, які є основними складовими дохідної частини місцевого бюджету.

Класифікація будь-яких фінансових ресурсів здійснюється з метою деталізації можливих джерел їх формування, виявлення додаткових резервів, визначення напрямів використання фінансових ресурсів у перспективі їх подальшого утворення.

3. Нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів України впроваджена з 2015 р., передбачає зміцнення матеріальної та фінансової основи місцевого самоврядування; встановлення нового механізму бюджетного вирівнювання; розширення наявної дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок запровадження нових видів трансфертів: базова дотація, освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів, медична субвенція; субвенція на забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру.

4. Встановлено зростання фінансового ресурсу місцевих бюджетів України на протязі п'яти років, що пов'язано з:

- з уведенням нових податків, що зараховуються до місцевих бюджетів (акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизними товарами; транспортного податку; податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплаченого власниками об'єктів нежитлової нерухомості);
- перерозподілом доходів державного та місцевих бюджетів (державного мита за видачу закордонних паспортів та плати за надання інших адміністративних послуг);
- оптимізацією системи міжбюджетних трансфертів (встановленням фінансових нормативів бюджетної забезпеченості для розрахунку медичної й освітньої субвенцій).

5. Встановлено, що результати фінансової децентралізації в Україні період 2015-2017рр. показують позитивну динаміку: відзначається певне зростання питомої ваги доходів місцевих бюджетів у ВВП (що є свідченням зменшення тенденцій до централізації), перевищення темпів росту доходів місцевих бюджетів над темпами росту ВВП, частка доходів місцевих бюджетів у доходах Зведеного бюджету України зростає (за виключенням 2015 року).

6. Аналіз темпів росту трансфертів та доходів місцевих бюджетів свідчить про позитивні наслідки запровадженої системи міжбюджетного регулювання доходів місцевих бюджетів, яка сприяє зацікавленості місцевих органів влади в нарощуванні власної дохідної бази, про що свідчать перевищення протягом декількох років темпів росту обсягів місцевих доходів порівняно зі зростанням трансфертів, які передаються місцевим бюджетам, над темпами зростання доходів. Разом з тим, у 2017 році спостерігається зворотня тенденція, що означає, що фінансова автономія органів місцевого самоврядування залишається в Україні вкрай обмеженою.

7. Встановлено, що темпи зростання доходів місцевих бюджетів мають нестабільну динаміку, темпи зростання видатків у 2017 році перевищували темпи зростання доходів місцевих бюджетів, що свідчить про невідповідність видаткових зобов'язань місцевих органів влади рівню їх фінансового забезпечення, що негативно впливає на якість надання суспільних послуг.

8. Встановлено, що у структурі доходів місцевих бюджетів найбільш питому вагу займають податкові надходження, частка яких постійно зростає.

Основними дохідними джерелами місцевих бюджетів є податок та збір з доходів фізичних осіб — 50% доходів місцевих бюджетів без урахування трансфертів, податок на майно — 15%, єдиний податок — 11%, власні надходження бюджетних установ — 8%, акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібною торгівлі підакцизними товарами — 7%, податок на прибуток підприємств — 4%

На сьогодні, залишається актуальною проблема надмірної централізації коштів на державному рівні, що не дає можливості місцевим органам влади повною мірою реалізувати покладені на них функції та ставить у залежність від державних трансфертів, оскільки їх кількість у доходах місцевих бюджетів понад 50 %.

9. Сучасний стан системи місцевих запозичень в Україні свідчить про низьку ефективність функціонування цієї системи: запозичення мають епізодичний характер і здійснюються окремими великими містами в Україні; місцеві запозичення займають дуже низьку питому вагу у доходах місцевих бюджетів, що зумовлено високою вартістю, ризиками, пов'язаними з місцевими позиками; відсутністю кредитних рейтингів у більшості органів місцевого самоврядування; низький попит на облігаційні цінні папери з боку фізичних осіб та фінансових установ.

10. Встановлено, що зміни, внесені в 2014 році до Бюджетного кодексу України в частині бюджетної децентралізації, вплинули на питому вагу

субвенцій та дотацій з державного бюджету в загальному обсязі доходів місцевих бюджетів — цільові трансферти зросли майже удвічі: з 28% у 2012 році до 50% у 2017 році, а дотація, навпаки, знизилася із 27% у 2012 році до 4,4% у 2017 році. Це означає зменшення нецільових видатків, які здійснюють місцеві органи влади. Встановлено, що у Франції цільові трансферти займають 10,6% від структури міжбюджетних трансфертів; Італії — 24% ; Норвегії та Швейцарії — 14%; Польщі — 22%; Великобританії — 27% ; Україні — 95,7% (субвенції) та 4,3% (дотації). Така відмінність між Україною та іншими державами спричинена різним обсягом повноважень, переданих державою на виконання місцевими органами влади. У зазначених країнах базова, середня, професійна освіта, а також первинний і вторинний рівень медичної допомоги повністю фінансуються з місцевих бюджетів, тому для них характерний обмежений перелік делегованих повноважень і, відповідно, менший обсяг цільових трансфертів. В Україні поки що застосовується система співфінансування між державою (цільові трансферти) і громадами (податкові та неподаткові надходження місцевих бюджетів) на надання послуг у зазначених сферах суспільного життя населення.

11. За результатами дослідження систематизовано основні заходи вдосконалення системи фінансового забезпечення місцевих бюджетів: зміцнення дохідної бази місцевих бюджетів за рахунок таких загальнодержавних податків, як податок на прибуток та податок на додану вартість, визначити їх ставки розщеплення між державним та місцевими бюджетами; надати право місцевим органам влади використовувати різноманітні інструменти щодо вибору місцевих податків та зборів і визначати ставки оподаткування, збільшити частку видатків на фінансування власних повноважень місцевого самоврядування та повного фінансового забезпечення реалізації державних делегованих повноважень; вдосконалити механізм міжтериторіального фінансового вирівнювання у напрямку визначення фінансових нормативів бюджетної забезпеченості на

рівні області, району, міста зі зваженням на економічний, соціальний, природний та екологічний стан, а також потенціал відповідних територій з метою бюджетного планування розмірів фінансових ресурсів для задоволення місцевих потреб; стимулювати економічне зростання шляхом зацікавленості місцевих органів влади в інтенсивному розвитку підвідомчих територій і розширенні регіональних бюджетних доходів через зростання міжрегіональної конкуренції, підтримувати доступ місцевих органів влади на ринок внутрішніх та зовнішніх запозичень, підвищити ефективність діяльності фінансово-кредитних установ, що перебувають у власності органів місцевого самоврядування різних рівнів.

Список літератури

1. Бартчук Ю. А. Шляхи реформування системи місцевого оподаткування в Україні / Ю. А.Бартчук // Збірник наукових праць. – 2011. – № 1(4). – С. 82-84.
2. Близнюк О.П. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансових ресурсів підприємства / О.П. Близнюк, А.П. Горпиченко // Молодий вчений . – 2014. - №5 . – 19-25
3. Бюджетна складова реалізації домінантних напрямів суспільного розвитку : [монографія] / Л.В. Лисяк [та ін.] ; за наук. ред. д-ра екон. наук, проф. Л.В. Лисяк ; Дніпропетр. держ. фінанс. акад. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. – 396 с.
4. Бюджетний кодекс в коментарях : [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://legalexbert/komkodks/bku/htmb>.
5. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2004 рік / [Щербина І. Ф., Рудик А. Ю., Зубенко В. В., Самчинська І. В.] ; ІБСЕД, Проект “Зміцнення місцевої фінансової ініціативи”, USAID. – К., 2005. – 135 с.
6. Бюджетний моніторинг: аналіз виконання бюджету за 2016 рік [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>
7. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник / О. Д. Василик. – К. : НІОС. – 2001. – 416 с.
8. Волкова О. Г. Муніципальні запозичення як джерело фінансового забезпечення місцевих бюджетів України / О.Г. Волкова // Науково-практичний журнал "Причорноморські економічні студії"- 2018.- Випуск 26.- с.146-151
9. Волохова І. С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку : [монографія] / І. С. Волохова. – Одеса : Атлант, 2010. – 233 с.
10. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової

децентралізації в Україні : [монографія] / І. С. Волохова. – Одеса : Ат-лант, 2014.

11. Даудова Г.В. Бюджетоутворюючі податки місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації / Г.В. Даудова // Теорія та практика державного управління. – 2015 .- Вип.3. – с. 150-155

12. Дем'янчук О.І. Теоретичні основи фінансового забезпечення місцевих бюджетів / О.І. Дем'янчук // Наукові записки. Серія "Економіка".- 200011.- Випуск 17.- с.134-149

13. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>

14. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Державне фінансове регулювання економічних перетворень / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва [та ін.] ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.

16. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування. – Київ: ПРООН/МПВСР, 2007. – 269 с

17. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів: монографія / за ред. І.О. Луніної. – К.: Ін-т екон. та прогнозів. НАН України, 2010. – 320 с.

18. Європейська Хартія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://openbudget.karelia.ru/books/conf4_t/72.htm.

19. Жадан О.В. Шляхи підвищення соціально-економічної ролі місцевих бюджетів / О.В. Жадан // Науковий вісник Херсонського державного університету . -2014 - №4. – с.179-186

20. Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

21. Інститут стратегічних та соціально-економічних досліджень. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua>
22. Зверяков М. І. Пізнавальний потенціал політичної економії [Текст] / М. І. Зверяков // Економічна теорія . – 2012. – № 3. – С. 5–14.
23. Кіт В. І. Неподаткові надходження у системі доходів місцевих бюджетів / В. І. Кіт // Наукові записки [Української академії друкарства]. - 2016. - № 1. - С. 178–184.
24. Коваль Ю. О. Фінансова автономія українського місцевого самоврядування як складова соціальної політики держави [Електронний ресурс] / Ю. О. Коваль // Політичне життя. - 2016. - № 1-2. - С. 30-35.
25. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р / Урядовий кур'єр. – 2014. – № 67.
26. Легкоступ І. І. Фінансова автономія місцевого самоврядування та необхідність її розширення в Україні [Електронний ресурс] / І. І. Легкоступ, С. В. Зельонка // Науковий вісник Чернівецького університету. Економіка. - 2015. - Вип. 730-731. - С. 136-140.
27. Лук'яненко І.Г. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики : [монографія] / І. Лук'яненко, М. Сидорович. – К. : НаУКМА, 2014. – 229 с.
28. Луніна І.М. Бюджетна децентралізація: цілі та напрями реформ / І.М. Луніна // Економіка України. – 2014. – №11 - с.61-70
29. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/archive/main?cat_id=392721
30. Микитюк І. Фінансова стійкість та безпека місцевого бюджету [Електронний ресурс] / І. Микитюк // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. - 2013. - № 1. - С. 86-97
31. Мельничук Н.Ю. Щодо формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування / Н.Ю. Мельничук // Режим доступу:

file:///C:/Users/Downloads/Vchtei_2010_4_48.pdf

32. Овсяк К. Місцеві податки як джерело доходів місцевих бюджетів Польщі в умовах фінансової кризи / К. Овсяк // Економічний аналіз.- 2012.- Випуск 10. - Частина 2. – с.131-140
33. Петрук О.Ф. Забезпеченість фінансовими ресурсами регіону – основа соціально-економічного розвитку (на прикладі Чернівецької області) / О.Ф. Петрук // Режим доступу: file:///C:/Users/ Downloads/Nvbdfa_2014_26_39.pdf
34. Петрушенко Ю.М. Джерела формування місцевих бюджетів: вітчизняний та зарубіжний досвід / Ю.М. Петрушенко, А.С.Воронцова // Проблеми та перспективи розвитку банківської системи . – 2014 .- Вип.60, - с.226-233
35. Податковий кодекс України : від 02.12.2010 р. № 2755-VI ; поточна редакція від 11.10.2011 р. на підставі 3741-17 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — (Офіційний веб-сайт Верховної Ради України). — Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/l.n.cgi?nreg=2755-17>.
36. Пономаренко, В. С. Методологічні аспекти стратегічного управління інвестиційними процесами / В. С. Пономаренко // Фінанси України. – 2002. – № 10. – С. 3–9.
37. Рябушка Л. Б. Децентралізація місцевого самоврядування: проблеми України та зарубіжний досвід // Збірник наукових праць. 2012. Випуск 36. – С. 126–138.
38. Рябушка Л.Б. Особливості формування та розвиток системи міжбюджетних відносин / Л.Б. Рябушка, Ю.В. Ластовина // Бізнес Інформ. – 2011. – № 3. – С. 95–99.
39. Скандинавская модель: организация местных органов власти в Финляндии [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://all-politologija.ru/knigi/mestnoe-samoupravlenie-kakforma-demokratii-kovalenko/skandinavskaya-model-organizaciya-mestnix-organov-vlasti-v-finlyandii>
40. Стегней М. І. Фінансове забезпечення місцевих бюджетів в умовах

- адміністративно-територіальної реформи [Електронний ресурс] / М. І. Стегней, І. В. Лінтур, Я. В. Голубка // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. - 2016. - Вип. 17(1). - С. 93
41. Трансформаційні процеси у податковій системі України: монографія; за ред. д-ра екон. наук І.С. Волохової. – Одеса: Атлант, 2018. – 383с.
42. Управление на местном уровне в индустриально развитых странах, под ред. Анвара Шаха, пер. с англ. – М. : Издательство «Весь Мир», 2010. — 416с
43. Фінанси: Навчальний посібник в 2-х частинах / В.Г. Баранова, І.С. Волохова, В.П. Хомутенко та інш. – Одеса: Атлант, 2015
44. Фіскальні ризики та виклики виконання державного бюджету на 2018 рік . Аналітична записка. / Інститут стратегічних досліджень НАН України // Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2967/>
45. Финансы : учебник для вузов / под ред. проф. Л. А. Дробозиной. – М. : ЮНИТИ, 2004. – 527 с.
46. Шевченко О. Бюджетно-фінансова децентралізація у контексті підвищення ефективності управління регіонами. Відділ стратегій управління регіональним розвитком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/april08/9.htm>
47. Шевчук А. А. Аналіз впливу на фінансові ресурси місцевих бюджетів зменшення кількості податків [Електронний ресурс] / А. А. Шевчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2013. - № 4(1). - С. 158-160.
48. Subnational public Finance in the EU, 2012, 11th edition